

Mojca Vah Jevšnik

VPLIV MIGRACIJSKEGA STATUSA NA RANLJIVOST ŽRTEV NASILJA V DRUŽINI

Članek obravnava vpliv različnih migracijskih statusov na ranljivost žrtev nasilja v družini v Sloveniji. Migracijski status je povezan z načinom vstopa v državo, ki je lahko zakonsko urejen ali nezakonit, in z ustreznim nadaljnjim podaljševanjem dovoljenj za bivanje. Najbolj so ranljive tiste migrantke, ki so v državi brez dokumentov. Ranljivost zaradi neurejenega migracijskega statusa povzročitelj izrablja na številne načine: prepove stike z okolico, učenje jezika, skriva ali uniči pomembne osebne dokumente (potni list, osebno izkaznico), grozi s prijavo na policijo in z zaporom ali izgonom, odvzemom otrok, prijavo relevantnim institucijam zaradi zanemarjanja otrok in podobno. Zato lahko pri migrantkah brez dokumentov govorimo o dvojni ranljivosti: so žrtve nasilja in hkrati nezakonito priseljene. Migrantke pa imajo lahko tudi status prosilke za mednarodno zaščito oziroma jim je bila priznana subsidiarna zaščita ali status begunke. Prosilke za mednarodno zaščito nasilja pogosto ne prijavijo, ker želijo ohraniti pozitivno podobo družine in svoje etnične skupnosti, ker jih je strah, da bodo s prijavo ogrozile zakonski status družinskega člana, ki je povzročil nasilje, ali pa s prijavo povzročile izgon celotne družine. Želijo ostati ponižne, poslušne in dajati občutek hvaležnosti za zatočišče, ki jim ga zagotavlja država. Članek temelji na izsledkih kvalitativne raziskave, v kateri so sodelovale strokovne delavke, ki se pri delu srečujejo z migrantkami žrtvami nasilja v družini.

Ključne besede: migracije, politika, dovoljenje za bivanje, nedokumentirana migracija.

Mojca Vah Jevšnik je sociologinja, magistra migracij in medkulturnih odnosov in doktorica socialnega dela. Zaposlena je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU in se ukvarja z raziskovanjem migracij, socialne politike in države blaginje. Je koordinatorica in predavateljica na mednarodnem magistrskem študiju migracije in medkulturni odnosi (Univerza v Novi Gorici). Kontakt: mvah@zrc-sazu.si.

IMPACT OF IMMIGRATION STATUS ON VULNERABILITY OF VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

The immigration status is linked to the way the immigrant enters the state, either through legal channels or illegally, and to the application for extension of acquired status. The most vulnerable are the undocumented female migrants. The fact that woman is without a legal status is used by the perpetrator as a tool for asserting further power and control over her, prohibiting her contact with the society, making learning the language difficult for her, hiding or destroying her personal documents, threatening to report her to the police, threatening her with deportation and removal of children by the social services. Victims of domestic violence can also have the status of applicants for international protection, the status of a refugee or a subsidiary protection status. These victims are usually very reluctant to seek help because they would like to maintain a positive impression of their family and ethnic community and are afraid that their partners or their families are going to be deported. They want to appear humble, grateful and worthy of their (granted) status. The article is based on the findings of the qualitative research conducted with professionals dealing with migrant victims of domestic violence in Slovenia.

Keywords: migration, policy, residency permits, undocumented immigration.

Mojca Vah Jevšnik is a sociologist, a Master of migrations and intercultural relations, and holds a PhD in social work. She's employed in the Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, where she researches migrations, social policy and welfare state. She's a coordinator and a lecturer in Master studies of Migrations and Intercultural Relations at the University of Nova Gorica, Slovenia. Contact: mvah@zrc-sazu.si.

Uvod

Pregled slovenske literature o nasilju v družini razkrije, da v Sloveniji še nimamo opravljene raziskave, ki bi se osredinjala na dinamiko nasilja v družini v kontekstu migracij. Številne nevladne organizacije v svojih publikacijah in na javnih dogodkih sicer opozarjajo na navzočnost nasilja v migrantskih družinah ali družinah, v katerih je partnerka migrantka, in na kompleksnost obravnave žensk migrantk žrtev nasilja v družini (gl. npr. Veselić 2008: 12–15). Predvsem gre za ozaveščanje javnosti in strokovnih delavcev, da so migrantke ranljiva skupina, ki zaradi odsotnosti socialnih mrež, nepoznavanja jezika in delovanja sistema pomoči žrtvam nasilja v družini v Sloveniji, pogosto nizkega socialno-ekonomskega statusa in strahu pred vrnitvijo v državo izvora potrebujejo prilagojen, senzibiliziran pristop. Vendar pa teoretsko in empirično podkrepjenih analiz pojavnosti takega nasilja v Sloveniji še nimamo in raziskovalna niša ostaja odprta.

Tuja literatura o nasilju v družini nad migrantkami je sicer obsežna in zagotavlja splošen teoretski in konceptualni okvir preučevanja te tematike, upošteva različne statuse migrantk in navaja številne ravni ranljivosti (Bhuyan, Smith-Carrier 2012, Rizo, Macy 2011, Keygnaert *et al.* 2012, Anitha 2010, Askola 2007, Bucci 2012, Amanour-Boadu *et al.* 2012, Burman *et al.* 2004, Kulwicki *et al.* 2010). Pogoste so tudi študije primera, ki se osredinjajo na pojavnost nasilja v družini pri določenih etničnih skupnostih, predvsem iz Azije in Latinske Amerike, priseljenih na Zahod (npr. Silva-Martinez 2015, Lee 2007, Akinsulure-Smith *et al.* 2013, Kyriakakis *et al.* 2012, Wells *et al.* 2013, Grossman, Lundy 2007, Villalón 2010).

Literatura, ki uporablja interseksijski pristop in upošteva preplet različnih statusov migrantke, je posebej relevantna in uporabna. Sokoloff in Dupont (2005), na primer, obravnavata nasilje v družini v kontekstu rase, etnične pripadnosti, razredne pripadnosti in spola, Hightower s sodelavci (2000) se osredinja na nasilje v družini nad revnimi sezonskimi delavkami v ruralnem okolju, Bograd (2005) pa v svojo teoretsko študijo vključi preplet spolne usmerjenosti, rase in socialno-ekonomskega statusa. Študije primera z interseksijskim pristopom so pomembne, ker opozarjajo, da je tveganje za nasilje v družini in ranljivost migrantke večje, če je ta umeščena v več ranljivih skupin hkrati (denimo v primeru, da je migrantka socialno ogrožena in ima oviro sluha, ali pa gre za nosečo migrantko z osebnostno motnjo).

Pomemben prispevek k literaturi so raziskave o povezavi zakonsko določenega migracijskega statusa v državi priselitve z ranljivostjo migrantk. Migracijski status lahko pomembno vpliva na pogostost pojavnosti nasilja, odzive in ukrepe migrantk in dostop do pomoči, ki ga zagotavljajo javne službe (Raj, Silverman 2002). Ženske, ki so v državi z neurejenim zakonskim statusom in so torej nedokumentirane, so zaradi številnih razlogov še ranljivejše od tistih z urejenim migracijskim statusom. Nimajo zakonitega osebnega prihodka, zato tudi niso upravičene do socialnih prejemkov in podpornih storitev, ki jih zagotavljajo javne službe, so finančno odvisne od povzročitelja nasilja in živijo v strahu pred deportacijo.

Strah pred deportacijo je večji, če ima migrantka otroke, ki so državljani države priselitve in bi ob njeni morebitni deportaciji bili dodeljeni očetu. Zato so njihove možnosti v primeru nasilja omejene in se ženske težje odločijo za prijavo policiji ali pristojnim javnim službam kot pa migrantke z urejenim statusom. To povzročitelji nasilja izrabljajo sebi v prid za povečanje nadzora nad partnerko in intenziviranje nasilnega vedenja (*op. cit.*).

Migrantke žrtve nasilja v družini lahko imajo tudi status prosilke za mednarodno zaščito ali begunke oz. osebe s subsidiarno zaščito. V tem primeru nasilje v družini navadno spremlja posttravmatski stres zaradi dogajanja v državi izvora, zaradi katerega se je ženska odločila poiskati zatočišče v drugi državi. Prosilke za azil in begunke se pogosto spopadajo z depresijo, anksioznostjo, agorafobijo, imajo težave s spominom, koncentracijo in nespečnostjo in težko vzpostavijo zaupne odnose (Burnett, Peel 2001). To velja tako na osebni ravni kot tudi na ravni odnosov s strokovnim osebjem v javnih službah, kajti državne institucije pogosto povezujejo z neučinkovitostjo, koruptivnim vedenjem in celo terorističnimi združbami (Earner 2010: 3). Strah pred deportacijo v državo izvora je močen zaviralec prijave nasilja v družini in iskanja strokovne pomoči, treba pa je upoštevati tudi zapletenost odnosov med partnerjema, ki sta bila oba žrtve vojnih grozot v državi izvora. O kumulativnem tveganju za pojav nasilja v družini pri migrantkah s statusom begunke pišejo predvsem Wendt in Zannettino (2015) ter Pittaway and Rees (2006).

V članku bo obravnavan vpliv navedenih migracijskih statusov na tveganje za pojav nasilja v družini in na ranljivost migrantk žrtev nasilja v družini v Sloveniji. Članek temelji na analizi sekundarnih virov, predvsem relevantnih zakonskih določil (Zakon o tujcih 2014, Zakon o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev 2015, Zakon o socialno varstvenih prejemkih 2010, Stanovanjski zakon 2003, Zakon o mednarodni zaščiti 2011, Pravilnik o pravicah prosilcev za mednarodno zaščito 2011) in izsledkih kvalitativne raziskave, v okviru katere je bilo opravljenih 30 polstrukturiranih intervjujev s strokovnimi delavci, ki se pri delu srečujejo z žrtvami nasilja v družini. V raziskavo je bilo vključenih osem socialnih delavk iz centrov za socialno delo, socialna

delavka iz Azilnega doma, štiri strokovne delavke iz nevladnih organizacij, dve socialni delavki iz kliničnih ustanov, deset zdravnikov, štiri medicinske sestre, zaposlene v patronaži, in raziskovalka nasilja v družini.¹ Zanimale so nas predvsem njihove izkušnje pri obravnavi migrantk z različnimi migracijskimi statusi, o prilagojenih načinih iskanja rešitev po prijavi nasilja in pomenu razvijanja empatičnega in razumevajočega odnosa do specifičnih stisk, s katerimi se spopadajo.

Ranljivost migrantk

Ranljivost migrantk, ki so žrtve nasilja v družini, je večplastna. Na osebni ravni gre predvsem za ranljivost zaradi nepoznavanja ali slabega poznavanja jezika. Dostop do informacij in storitev, ki jih zagotavljajo centri za socialno delo in nevladne organizacije, je tako otežen. Tudi po prijavi nasilja je pogosto težko vzpostaviti učinkovito komunikacijo med migrantko in strokovnim osebjem in potrebna je navzočnost tolmača. Težave nastanejo, če tolmači niso dostopni (predvsem pri intervenciji) in strokovni delavci začnejo iskati informacije o dogodku pri povzročitelju in njegovi družini. Pri tem je žrtev sekundarno viktimizirana, zapis dogodka pa je lahko povsem izkrivljen (Erez 2000). Podobna situacija lahko nastane tudi v primeru, ko tolmač ne odobrava žrtvine prijave in določene podrobnosti, ki so lahko izjemno pomembne, izpusti ali jih nekorektno prevede (*ibid.*).

Pomanjkanje informacij ali posredovanje napačnih informacij poveča ranljivost ženske, zato je treba razmisliti o prevodu informacij o postopkih pri prijavi nasilja, možnih oblikah socialne in psihološke pomoči, možnostih nastanitve in podobno tudi v tuje jezike (Bhuyan, Smith-Carrrier 2012). Zaradi jezikovne ovire, nepoznavanja delovanja socialnega in varnostnega sistema v državi priselitve, protokolov in različnih možnosti, ki so na voljo, lahko namreč žrtve postanejo sumničave do sistema in s prijavo odlašajo ali jo naknadno celo umaknejo.

Pomemben dejavnik ranljivosti pri obravnavi migrantk žrtev nasilja v družini je etnična in kulturna različnost. Pri tem lahko gre za kulturne vzorce posamezne migrantke v družini, ki jo sestavljajo člani večinske družbe, ali za pripadnost manjšinski skupnosti, v obeh primerih pa se pojavi potreba po kulturno kompetentnem ukrepanju strokovnega osebja (Humljan Urh 2013, Lockhart, Danis 2010). Odzive in ukrepanje je treba prilagoditi drugačnim normam, vrednotam, verovanjem in prepričanjem, da je zagotovljeno zaupanje žrtve. Treba je torej razvijati kulture kompetence oz. sposobnosti za vzpostavitev spoštljivega in učinkovitega odnosa z ljudmi različnih kultur, narodnosti in veroizpovedi, brez predsodkov in diskriminacije (Lockhart, Danis 2010).

Bolj konkretno so medkulturne kompetence opredeljene kot prepoznavanje in ozaveščanje obstoja različnih kultur in kulturnih praks, prepoznavanje lastne kulture, pridobivanje znanja o različnih kulturah, spoštovanje različnosti mnenj, zmožnost prilagoditve komunikacije za doseg učinkovite izmenjave informacij, etičnost, potrpežljivost in empatija (Vrečer 2009: 10). Ne gre torej zgolj za politično korektnost in strpnost do različnosti, temveč za razumevanje različnosti in vseživljenjsko učenje z namenom obogatitve ponujenih storitev žrtvam nasilja v družini (Lockhart, Danis 2010: 6).

Za razumevanje vedenja in ukrepanja žrtev migrantk je torej potrebna umestitev v okvir kulture, iz katere prihaja. Prav tako je treba pretehtati posledice po odločitvi za odhod iz skupnosti in preučiti možnosti vrnitve po umiritvi razmer oz. možnosti integracije v večinsko družbo. Pogosto se pri tem žrtve srečujejo s predsodki, diskriminacijo in ksenofobijo (Ramos *et al.* 2010). Vendar pa je tu treba opozoriti na neustreznost etnizacije nekaterih migrantk in migrantskih skupnosti v pomenu dojetja nasilja v družini kot nečesa zanje normalnega in nedotakljivega (Zaviršek 2010: 91).

Socialna izolacija ob odsotnosti socialnih mrež je prav tako pomemben dejavnik ranljivosti migrantk. Tukaj ne gre le za odsotnost čustvene in finančne podpore družine in prijateljev ter

¹ Raziskava je bila opravljena v okviru projekta Prepoznavna in obravnava žrtev nasilja v družini v okviru zdravstvene dejavnosti. Projekt je sofinanciran po zaslugi programa Norveškega finančnega mehanizma 2009–2014. Trajanje projekta: 1. 2. 2015–30. 6. 2016.

možnosti zagotavljanja namestitve v primeru odhoda. Odsotnost socialnih mrež lahko spodbudi agresivnost povzročitelja in poveča njegovo moč in nadzor nad žrtvijo. Nadzor nad življenjem partnerke lahko tako povzročitelj izvaja intenzivneje – tako na fizični kot tudi na čustveni ravni (Menjivar, Salcido 2002: 904). Navzočnost socialnih mrež seveda ni vedno v funkciji zagotavljanja podpore. V nekaterih skupnostih, v katerih veljajo ortodoksna prepričanja glede ustrezne dinamike zakonske zveze in dodeljenih vlog glede na spol, je lahko nasilje opravičeno kot sprejemljivo dejanje. Odločitev migrantke, da nasilje v družini prijavi pristojnim organom, lahko povzroči izključitev iz skupnosti, kulturno stigmatizacijo (Ang 1995), pri ženski pa spodbudi občutke sramu in krivde (Menjivar, Salcido 2002: 905).

Nasilno vedenje povzročitelja lahko spodbudita uspešna integracija migrantke v večinsko družbo in postopna emancipacija, zaradi katere partner začne izgubljeni moč in nadzor, zato se za vnovično pridobitev dominacije zateče k nasilju (*op. cit.*: 904). Pomembni dejavniki integracije so predvsem vključitev žensk na trg delovne sile in torej večja finančna neodvisnost ter pomanjkanje časa in energije za opravljanje gospodinjstvih opravil (Kibria 1994). Avtoriteta in samozavest moškega sta okrnjeni predvsem v primerih, ko je tudi sam migrant in ima večje težave pri iskanju ustrezne zaposlitve kot partnerka. Nekatere študije navajajo, da lahko migrantka pogosto najde službo prej kot moški, to pa lahko povzroči izrazito konfliktno situacijo, v katerih je tveganje za nasilje nad žensko večje (Menjivar, Salcido 2002: 907).

Migracijski status in nasilje v družini

Dovoljenje za začasno in stalno bivanje

Migracijski status je povezan z načinom vstopa v državo (ta je lahko zakonsko urejen ali nezakonit) in z ustreznim podaljševanjem relevantnih dokumentov za podaljšanje bivanja. V Slovenijo lahko migrantka, ki je državljanica Evropskega gospodarskega prostora, vstopi brez dovoljenja za vstop, to je vizuma ali dovoljenja za prebivanje, ne glede na namen njene priselitve. Po treh mesecih bivanja v Sloveniji mora vložiti prošnjo za izdajo potrdila o prijavi prebivanja in predložiti potrdilo o zaposlitvi, študiju ali vključitvi v drugo obliko izobraževanja oziroma kot razlog za nadaljnje bivanja navesti združitev družine. Ob izpolnitvi vseh potrebnih pogojev migrantka prejme potrdilo z veljavnostjo petih let. Tega lahko obnovi ali pa zaprosi za dovoljenje za stalno prebivanje. Če se status ne obnovi, je migrantka v državi brez ustreznih dokumentov za prebivanje v Sloveniji in torej brez dostopa do trga delovne sile in socialnega ter zdravstvenega varstva (Zakon o tujcih 2014). Migrantke se lahko v državo priselijo skupaj s partnerjem, ki je prav tako migrant, lahko sklenejo partnersko zvezo s slovenskim državljanom pred prihodu v Slovenijo ali po njem ali pa se partnerju pridružijo po načelu združevanja družine.

Strokovni delavci, ki so sodelovali v raziskavi, so glede vprašanja o pogostosti in vrstah nasilja v družini nad migrantkami v Sloveniji poudarili raznovrstnost primerov glede na način vstopa ženske v državo. Pri svojem delu so obravnavali migrantke, ki so se pridružile partnerju po shemi združevanja družine, migrantke, ki so se priselile v Slovenijo skupaj s partnerjem ali družino in živijo v tesno povezani etnični skupnosti, in migrantke, ki so si jih slovenski državljani pripeljali iz tujine z namenom sklenitve zakonske zveze. Strokovni delavci so posebej poudarili trend iskanja partnerke v tujini z namenom sklenitve zakonske zveze in takšno migracijo opredelili kot dejavnik tveganja za pojav nasilja v družini. Nekaj primerov:

Luštna kot cukrer, taka ena gospa, gospod jo je pripeljal sem v Slovenijo, otroka sta imela [...] Hudo nasilje, sicer ne tako fizično kakor psihično, ker ga je morala streči. V bistvu kralj, ki ga je morala streči. Morala je mirno stati, dokler je on jedel, pripraviti mu vse [...] Ne vem, ni imela prostega gibanja in tako [...] tako, pripeljal si je služabnico. (Socialna delavka na Centru za socialno delo.)

Pogosto gre v takšnih primerih za fizično privlačne ženske z nizko izobrazbo oz. nizkim socialno-ekonomskim statusom iz vzhodnoevropskih in tretjih držav. To je prav ena populacija, ki je pripeljala potem ženske in z nekimi obljubami. Spomnim se Romunke, ki mi je rekla, da ji je rekel, da ji je obljubil, da ji bo našel službo. Da ima zagotovljeno službo, stanovanje in tako naprej, ona je to verjela. Ko so pa prišli, se je pa izkazalo, da pol tega je laž, ampak je bilo prepozno, ker se je ona zaljubila in je mislila, da bo boljše in da bo to vse v redu. Potem otroci in potem nasilje. (Strokovna delavka v nevladni organizaciji.)

Kar se pa tiče teh tujcev oz. pač zdaj migrantov ali kakorkoli, smo pa v zadnjem obdobju imeli precej primerov nasilja, žensk, ki so prihajale iz teh območij, ne vem, Rusija, Ukrajina, tako, ki so jih dobesedno pripeljali moški sem kot partnerke [...] Kot žene, in da je šlo za hudo nasilje. Tam je pa ta prav res tipična zloraba moči. [...] Ampak tako se mi je zdelo, da so to moški, vsaj t, kar sem jaz srečevala, ko so bile te ženske žrtve nasilja, taki moški, ki niso zmogli, znali, kakorkoli te svoje moškosti na en OK način oblikovati v preteklosti. Tako taki mamini sinkoti, premalo moški, z nič kaj dosti izkušnjami z odnosom z žensko in so si dobesedno eno lepoticco pripeljali, si jo postavili tako, tisto, v kuhinjo. [...] In potem res strašno grdo z njo ravnali. Prav tako kot z lastnino, prav tako brez pravic. (Socialna delavka na centru za socialno delo.)

Nasilje v družini v tako sklenjenih zakonskih zvezah, ki jih lahko označimo kot poročna migracija, je po mnenju strokovnih delavcev pogostejša na ruralnih območjih, oba partnerja pa imata navadno nižjo izobrazbo in socialno-ekonomski status. V literaturi poročno migracijo pogosto umeščajo v okvir trgovine z ljudmi (Jackson 2002, Sico 2013, Tyldum 2013). Lahko povzroči nasilno, suženjsko razmerje.

V podobni situaciji se lahko znajdejo migrantke, ki so se priselile po shemi združevanja družine in sprva niso upravičene do dovoljenja za stalno prebivanje in z njim povezanih socialnih pravic. Po Zakonu o tujcih (2014) namreč dovoljenje za začasno prebivanje v primeru razveljavitve partnerske skupnosti ostaja v veljavi le, če je zakonska zveza ali registrirana partnerska skupnost trajala najmanj tri leta, od tega eno leto v Republiki Sloveniji. Če so se rodili otroci, je podaljšanje sicer možno zaradi izvrševanja roditeljske pravice, zakon pa določa tudi, da je podaljšanje statusa možno v primeru nasilja v družini nad migrantko. Tu je treba opozoriti, da je po Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (2010) migrantka upravičena do določenih ugodnosti in denarne socialne pomoči zgolj v primerih, ko ima dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v Sloveniji, zato je v primeru brezposelnosti povsem finančno odvisna od partnerja. Strokovna delavka opaža, da je v teh primerih precej več administrativnega dela in iskanja materialnih sredstev iz drugih virov:

Z njimi urejamo vse enako kot z ostalimi, s tem da je več dela, v bistvu tega administrativnega. Urediti dokumentacijo, njihovo, velikokrat pomagati pri iskanju materialnih sredstev. Ker je potem največji problem, da nimajo državljanstva pa niso upravičeni do enih pomoči in tako naprej. Spomnim se gospe, ki je sredi januarja bila brez [...] kurilnega olja in so otroci, mladoletni otroci in ona cel teden zmrzovali, pa minus je bil zunaj in smo mi potem prosili Petrol in ne vem koga, da donirajo to olje. (Strokovna delavka v nevladni organizaciji.)

Nekatere pravice pa migrantka pridobi šele z državljanstvom. Če jim je bilo dodeljeno dovoljenje za stalno bivanje, imajo sicer urejeno zdravstveno zavarovanje, so upravičene do socialnih prejemkov in so lahko nastanjene v varnih hišah ali materinskih domovih, vendar pa ne morejo kandidirati za dodelitev stanovanja. Stanovanjski zakon (2003) in Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem namreč določata, da so kandidatke za pridobitev stanovanja lahko samo slovenske državljanke.

Nedokumentirane migrantke

Migrantka, ki ima ob vstopu v državo sicer urejen status začasnega prebivališča, lahko po preteku dovoljenja za prebivanje v državi postane nedokumentirana, če vloge za podaljšanje

statusa ne vložijo. Ranljivost partnerke zaradi neurejenega migracijskega statusa lahko povzročitelj izrablja na številne načine. Moč in nadzor lahko izraža tako, da prepove vse njene stike z okolico, prepove ji učenje jezika, skriva ali uniči pomembne osebne dokumente (potni list, osebno izkaznico), grozi s prijavo na policijo in z zaporom ali izgonom, ker je v državi »ilegalno«, grozi z odvzemom otrok ali prijavo na center za socialno delo zaradi zanemarjanja otrok in podobno (gl. Power and Control Wheel, Immigrant specific 2015). Predvsem v primeru, da je bil že prvi vstop migrantke v državo nezakonit, je možnost izгона zelo verjetna, zato lahko pri migrantkah brez veljavnih dokumentov govorimo o dvojni ranljivosti: so žrtve nasilja in hkrati nezakonite priseljenke brez možnosti pridobitve pomoči javnih služb. V tem pogledu migracijske politike delujejo v korist povzročitelja nasilja (Adelman 2004).

Zaradi nepoznavanja sistema pomoči, ki jim je na voljo, odsotnosti socialnih mrež, strahu pred deportacijo in ekonomske odvisnosti od partnerja žrtve pogosto molče vztrajajo v nasilnem odnosu. Pred storilcem se pogosto ne morejo zateči niti v varno hišo. Socialna delavka v eni izmed varnih hiš pove:

Ne, v bistvu morajo imeti dovoljenje za bivanje, pa če je to začasno ali stalno. Če nima statusa urejenega, potem smo tudi mi v prekršku, da bi imeli tako osebo, ki nima v bistvu nobenega dovoljenja za bivanje. Nek status mora imeti. (Socialna delavka v varni hiši.)

Prijava in nadaljnja obravnava migrantke, ki je v državi brez dovoljenja za prebivanje, brez lastnega (zakonito pridobljenega) dohodka in zato ni upravičena do socialnih prejemkov in storitev, ki jih zagotavlja država, je za strokovne delavce poseben izziv. V primeru nujnega posredovanja je migrantka brez urejenega statusa lahko nameščena v krizni center, pozneje pa premeščena v Center za tujce in lahko ji grozi deportacija iz države, to pa je za nekatere strokovne delavce problematično. Ne gre namreč le za občutke nemoči, ker žrtvi ne morejo zagotoviti ustrezne pomoči, ampak tudi za občutke negotovosti in nelagodja ob razmišljanju o repatriaciji žrtve in razmerah, v katere se vrača. Zato razumejo, da migrantke brez veljavnih dokumentov molčijo in le redko prijavijo nasilje:

Nekje v neki deželi, pa nekdo, ta, ki ima moč nad tabo in izvaja nasilje ... gotovo je ena od njegovih groženj, če boš povedala, boš morala iti nazaj. Ne poveš [...] Ker ne želiš iti nazaj, ker nazaj lahko pomeni, ne vem, ali v smrt ali v ponižanje totalno ali v revščino ali se sploh nimaš kam vrniti nazaj, a veste. (Strokovna delavka v nevladni organizaciji.)

Migrantke s statusom prosilke za mednarodno zaščito

Žrtve nasilja v družini imajo lahko status prosilke za mednarodno zaščito ali pa so status že pridobile. Po Zakonu o mednarodni zaščiti (2011) lahko zaprosijo za status begunke ali pa za subsidiarno zaščito. V prvem primeru se status prizna osebi, ki utemeljeno in verodostojno dokaže, da je v matični državi ogrožena zaradi rase, vere, narodnosti, političnega prepričanja ali pripadnosti posebni družbeni skupini. Odločba o priznanju statusa begunca velja kot dovoljenje za *stalno* prebivanje in temu statusu pripadajo pravice. V drugem primeru pa se zaščita prizna osebi, ki ne izpolnjuje pogojev za priznanje statusa begunca, vendar ji ob vrnitvi v državo izvora grozi smrtna kazen ali usmrnitev, mučenje ali nehumano ali poniževalno ravnanje, ali pa zaradi hude in individualne grožnje zoper življenje ali svobodo prosilca zaradi samovoljnega nasilja v situacijah mednarodnega ali notranjega oboroženega spopada v izvorni državi. Odločba o priznanju subsidiarne zaščite velja kot dovoljenje za *začasno* prebivanje, dokler traja ta zaščita. Prosilci in prosilke za mednarodno zaščito imajo pravico do prebivanja v Republiki Sloveniji od dneva vložitve prošnje za mednarodno zaščito do pravnomočne odločitve o prošnji, ki jim omogoča prosto gibanje in bivanje na celotnem ozemlju Slovenije. Ko je bil s prosilcem ali prosilko že opravljen osebni razgovor, se ga ali jo po tednu bivanja v azilnem domu lahko nastani na zasebnem naslovu (Zakon o mednarodni zaščiti 2011, Pravilnik o pravicah prosilcev za mednarodno zaščito 2011).

Prosilke za mednarodno zaščito nasilja pogosto ne prijavijo, ker želijo ohraniti pozitivno podobo družine in svoje etnične skupnosti, ker jih je strah, da bodo s prijavo ogrozile zakonski status družinskega člana, ki je povzročil nasilje (če je tudi on v procesu pridobivanja ustreznih dokumentov za prebivanje), ali pa s prijavo povzročile izgon celotne družine. Želijo ostati ponižne, poslušne in dajati občutek hvaležnosti za zatočišče, ki jim ga država lahko zagotovi ali pa odreče (Wendt, Zannettino 2015). Tudi po pridobitvi statusa so izrazito ranljive zaradi strahu pred odvzemom statusa in repatriacijo, zato se ne želijo izpostavljati z iskanjem strokovne pomoči.

Pomembni dejavniki tveganja so: nepoznavanje sistema pomoči v državi priselitve, nepoznavanje jezika, nezaupanje in sumničavost do strokovnih delavcev (posebej moških), odsotnost socialnih mrež, težave z integracijo, spopadanje s predsodki in diskriminacijo glede njihovega načina življenja, nizek socialno-ekonomski status in nizka izobrazba (Narayan 1995, Reese, Pease 2006, Zannettino 2012). Travme, ki so jih doživele pred prihodom, ponižanja, bedna samopodoba in stres v povezavi z nastanitvijo v novi državi so v literaturi prav tako navedeni kot dejavniki tveganja (Doney *et al.* 2009, Zannettino 2009) in zaviralec ukrepanja. Ločnica med izkušnjo nasilja, ki so ga doživljale v kontekstu vojne, in nasilja, ki ga doživljajo v družini, je namreč pogosto zabrisana, to pa pomeni, da nasilje ponotranjijo kot nekaj za žensko samo-umevnega (Wendt, Zannettino 2015). Družbena konstrukcija begunke kot pasivne, pomoči potrebne in od drugih odvisne žrtve takšno samopercepcijo še poveča (*ibid.*). Socialna krepitev moči žrtve je zato zahtevna naloga, kot ugotavlja tudi socialna delavka na centru za socialno delo:

Kjer je nasilje nekaj normalnega. Kjer je normalno, da naj bi ženska bila podrejena, kjer je normalno, da njena beseda nič ne velja, kjer je normalno, da mora za vse vprašati, in je prav, da je nadzirana, in je pravzaprav nepomembna. Tako da v tem delu je naša vloga kot vloga strokovne delavke res tista, da ji damo dovolj prostora, da zmore ta dva svetova razumeti. Svojega živi, s tem je preprejena, na ta način je vzgojena. Sedaj pa živi v enem drugem svetu, kjer pa veljajo čisto druge norme. In absolutno se ji zdijo v redu in zdrave, ampak vkomponirati jih v svoje razmišljanje, v svoje doživljanje, je pa zelo težko.

Pomembno je opozoriti tudi na vpliv negotovosti, povezane s pridobitvijo statusa migrantke na povzročitelja nasilja, in na s tem povezane občutke nemoči, podrejenosti, ponižanja in izgube avtoritete, saj lahko to povzroči stopnjevanje nasilnega vedenja (Wendt, Zannettino 2015). Razumevanje specifičnosti družinske dinamike prosilk za azil ali oseb z mednarodno zaščito, ki je kompleksno prepletena z migracijskimi statusi, kulturnimi vzorci in psihološkimi mehanizmi, je ključno za ustrezno obravnavo žrtev.

Sklep

Vpliv na doživljanje nasilja in sposobnost migrantke, da se nasilju upre, sta v veliki meri odvisna od pridobljenega statusa migrantke v državi priselitve. Migracijske politike lahko povečajo ranljivost žrtve in hkrati omogočijo večjo moč in nadzor povzročitelja nad žrtvijo (Anitha 2015), pogosto pa so tudi neupravičeno uporabljene za ustrahovanje žrtev z izgonom iz države. Zato je pomembno zagotoviti migrantkam vse potrebne informacije o njihovem migrantskem statusu in z njim povezanimi zdravstvenimi in socialnimi pravicami, sistemu pomoči v državi priselitve ter delovanju in vlogi nevladnih organizacij. Čeprav je število nedokumentiranih migrantk v Sloveniji neznano in je direktno posredovanje informacij o možnih oblikah pomoči oteženo, pa je v primeru zakonsko urejenega migrantskega statusa informiranje povsem izvedljivo.

Preventivni programi, katerih namen je obveščanje in osveščanje, lahko pomembno pripomorejo k zmanjšanju nasilja nad migrantkami. Primer dobre prakse je na primer Avstralija, saj vsaki migrantki, ki zaprosi za vstop v državo na podlagi združevanja družine (t. i. *partner visa*) posreduje informacije o tem, kako so v Avstraliji opredeljeni nasilje v družini, spolna zloraba, prisilna poroka in podobno. V brošuri je pojasnjeno, da je nasilje v družini popolnoma

nesprejemljivo in kazensko pregonljivo dejanje, da lahko povzročitelj nasilja gre v zaporu in da je avstralska policija varna in vredna zaupanja. Podane so telefonske številke policije, svetovalne službe in službe za tolmačenje, ki zagotovi brezplačno prevajanje, če je to potrebno. Pojasnjeno je tudi, da žrtvam nasilja v družini ni treba vztrajati v nasilnem odnosu, da bi obdržale dovoljenje za prebivanje, in da je pomoč dostopna vsem migrantkam ne glede na njihov status in ne glede na to, ali so še v partnerskem razmerju ali ne. Brošura je prevedena v 22 jezikov, prilagojena pa je tudi za migrantke z nizko stopnjo pismenosti, kajti poglobljene informacije poda s preprostim besedilom in slikami (Family Violence and Parter Visas 2015).

V Sloveniji so informacije migrantkam večinoma dostopne samo v slovenskem jeziku, prav tako je finančnih sredstev na centrih za socialno delo za tolmače premalo, da bi lahko zagotovili njihovo stalno navzočnost pri pogovorih z žrtvijo. Nekatera sporočila so zato izgubljena s prevodom:

V bistvu koliko stvari je izgubljenih s prevodom. Gospa je govorila samo angleško, pa še to je njen tuji jezik. Torej ona je govorila angleško in seveda jaz nekaj govorim angleško, v varni hiši so tudi govorili angleško, na timih smo tudi poskušali angleško govoriti. Ampak seveda to, kar jaz v slovenščini lahko povem na tak nežen način ... to jaz ne znam v angleščini povedati in ravno tako tudi ona. ... Tako da je bilo milijon besed izgubljenih v prevodu in napačno razumljenih seveda. (Socialna delavka na centru za socialno delo.)

Poleg negotovosti, povezanih z migracijskim statusom, je pomemben dejavnik ranljivosti pri obravnavi migrantk žrtev nasilja v družini tudi etnična in kulturna različnost. Pri tem lahko gre za kulturne vzorce posamezne migrantke v družini, ki jo sestavljajo člani večinske družbe, ali za pripadnost manjšinski skupnosti, v obeh primerih pa se pojavi potreba po kulturno kompetentnem ukrepanju strokovnega osebja. Odzive in ukrepanje je treba prilagoditi drugačnim normam, vrednotam, verovanjem in prepričanjem, da se zagotovi zaupanje in sodelovanje žrtve. Treba je torej razvijati kulturne kompetence oz. sposobnosti za vzpostavitev spoštljivega in učinkovitega odnosa z ljudmi različnih kultur, narodnosti in veroizpovedi, brez predsodkov in diskriminacije (Humljan Urh 2013, Lockhart, Danis 2010). Socialna delavka, ki se v Azilnem domu vsak dan srečuje s prosilkami za mednarodno zaščito, opozarja:

[...] moramo vključevati in sprejemati, da ti naši prosilci prihajajo iz različnih okolij, kar je zelo pomembno pri sami prepoznavi ranljivosti, odzivih ranljivosti, sodelovanju, načrtovanju dela [...] tako da je zelo pomembno, da se res vživiš, da imaš občutek, znanje o drugih kulturah, pa za delo z njimi.

Viri

- Adelman, M. (2004), The battering state: towards a political economy of domestic violence. *Journal of Poverty*, 8, 3: 45–64.
- Akinsulure-Smith, A. M., Chu, T., Keatley, E., Rasmussen, A. (2013), Intimate partner violence among West African immigrants. *Journal of aggression, maltreatment & trauma*, 22, 2: 109–126.
- Amanor-Boadu, Y., Messing, J. T., Stith, S. M., Anderson, J. R., O'Sullivan, C. S., Campbell, J. C. (2012), Immigrant and nonimmigrant women factors that predict leaving an abusive relationship. *Violence Against Women*, 18, 5: 611–633.
- Ang, M. A. (1995), The Filipino settlement experience in Australia. *Asian Migrant*, 8: 42–46.
- Anitha, S. (2010), No recourse, no support: state policy and practice towards South Asian women facing domestic violence in the UK. *British Journal of Social Work*, 40, 2: 462–479.
- (2015), Immigration status and domestic violence. Dostopno na: <https://www.opendemocracy.net/beyondslavery/sundari-anitha/immigration-status-and-domestic-violence> (11. 1. 2016).
- Askola, H. (2007), Violence against women, trafficking, and migration in the European Union. *European Law Journal Review of European Law Context*, 13, 1: 204–217.
- Bhuyan, R., Smith-Carrier, T. (2012), The production of the "battered immigrant" in public policy and domestic violence advocacy. *Journal of Interpersonal Violence*, 23, 2: 153–170.

- Bograd, M. (2005), Strengthening domestic violence theories. Intersections of race, class, sexual orientation, and gender. V: Sokoloff, N. J., Dupont, I. (ur.), *Domestic violence at the margins. Readings on race, class, gender, and culture*. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press (25–38).
- Bucci, L. (2012), An overview of the legal and cultural issues for migrant Muslim women of the European Union: a focus on domestic violence and Italy. *Crime, Law and Social Change*. Heidelberg: Springer.
- Burman, E., Smailes, S. L., Chantler, K. (2004), 'Culture' as a barrier to service provision and delivery: domestic violence services for minoritized women. *Critical social policy*, 24, 3: 332–357.
- Burnett, A., Peel, M. (2001), The health of survivors of torture and organised violence. *British Medical Journal*, 322, 7286: 606.
- Doney, G., Eckert, R., Pittaway, E. (2009), *African women talking: "We want the best thing for our family"*. Sydney: Research Report, Centre for Refuge Research, UNSW.
- Earnar, I. (2010), Double risk: immigrant mothers, domestic violence and public child welfare services in New York City. *Evaluation and Program Planning*, 33, 3: 288–293.
- Erez, E. (2000), Immigration, culture conflict and domestic violence/woman battering. *Crime prevention and community safety: an international journal*, 2, 1: 27–36.
- Family Violence and Partner Visas (2015). Australian Government, Department of Social Services. Dostopno na: https://www.dss.gov.au/sites/default/files/documents/07_2015/pre-departure_pack_family_violence_and_partner_visas.pdf (28. 12. 2016).
- Grossman, S. F., Lundy, M. (2007), Domestic violence across race and ethnicity: implications for social work practice and policy. *Violence against Women*, 13: 1029–1052.
- Hightower, N. R. V., Gorton, J., DeMoss, C. L. (2000), Predictive models of domestic violence and fear of intimate partners among migrant and seasonal farm worker women. *Journal of Family Violence*, 15, 2: 137–154.
- Humljan Urh, Š. (2013), *Kulturno kompetentno socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Jackson, S. H. (2002), To honor and obey: trafficking in "mail-order brides". *The George Washington Law Review*, 70: 475.
- Keygnaert, I., Vettenburg, N., Temmerman, M. (2012), Hidden violence is silent rape: sexual and gender-based violence in refugees, asylum seekers and undocumented migrants in Belgium and the Netherlands. *Culture, health & sexuality*, 14, 5: 505–520.
- Kibria, N. (1994), Household structure and family ideologies: the dynamics of immigrant economic adaptation among Vietnamese refugees. *Social problems*, 41: 81–96.
- Kulwicki, A., Aswad, B., Carmona, T., Ballout, S. (2010), Barriers in the utilization of domestic violence services among Arab immigrant women: perceptions of professionals, service providers & community leaders. *Journal of Family Violence*, 25, 8: 727–735.
- Kyriakakis, S., Dawson, B. A., Edmond, T. (2012), Mexican immigrant survivors of intimate partner violence: conceptualization and descriptions of abuse. *Violence and victims*, 27, 4: 548–562.
- Lee, E. (2007), Domestic violence and risk factors among Korean immigrant women in the United States. *Journal of Family Violence*, 22: 141–149.
- Lockhart, L. L., Danis, F. S. (ur). (2010), *Domestic violence: intersectionality and culturally competent practice*. New York, NY: Columbia University Press.
- Menjivar, C., Salcido, O. (2002), Immigrant women and domestic violence: common experiences in different countries. *Gender & Society*, 16: 898–920.
- Narayan, U. (1995), "Male-order" brides: immigrant women, domestic violence and immigration law. *Hypatia*, 10, 1: 104–119.
- Pittaway, E., Rees, S. (2006), Multiple jeopardy: domestic violence and the notion of cumulative risk for women in refugee camps. *Women Against Violence: An Australian Feminist Journal*, 18: 18–25.
- Power and Control Wheel, Immigrant specific (2015). National Center on Domestic and Sexual Violence. Dostopno na: <http://www.endingviolence.org/files/uploads/ImmigrantWomenPCwheel.pdf> (18. 1. 2016).
- Pravilnik o pravicah prosilcev za mednarodno zaščito (2011), *Ur. l. RS* 68/2011.
- Raj, A., Silverman, J. (2002), Violence against immigrant women: the roles of culture, context, and legal immigrant status on intimate partner violence. *Violence against Women*, 8, 3: 367–398.

- Ramos, B. M. (2010), Culturally competent practice with Latinas. V: Lockhart, L. L., Danis, F. S. (ur.), *Domestic violence: intersectionality and culturally competent practice*. New York: Columbia University Press: 209–231.
- Rees, S., Pease, B. (2006), Refugee settlement, safety and wellbeing: exploring domestic and family violence in refugee communities. Melbourne: Violence Against Women Community Attitudes Project, Paper 4, Victorian Health Promotion Foundation.
- Rizo, C. F., Macy, R. J. (2011), Help seeking and barriers of Hispanic partner violence survivors: a systematic review of the literature. *Aggression and violent behavior*, 16, 3: 250–264.
- Sico, R. (2012), In the name of “love”: mail order brides – the dangerous legitimization of sex, human and labor trafficking. *Public Interest Law Reporter*, 18, 3: 199.
- Silva-Martínez, E. (2015), “El Silencio”: conceptualizations of Latina immigrant survivors of intimate partner violence in the Midwest of the United States. *Violence against women*, 22, 5: 523–44.
- Sokoloff, N. J., Dupont, I. (2005), Domestic violence: examining the intersections of race, class, and gender – an introduction. V: Sokoloff, N. J., Dupont, I. (ur.), *Domestic violence at the margins: readings on race, class, gender, and culture*. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press (1–13).
- Stanovanjski zakon (2003), *Ur. l. RS* 69/2003. Dostopno na <https://www.uradni-list.si/1/content?id=44580> (21. 1. 2016).
- Tyldum, G. (2013), Dependence and human trafficking in the context of transnational marriage. *International Migration*, 51, 4: 103–115.
- Veselić, Š. (2008), Nasilje nad ženskami skozi ozaveščanje za razvoj. Zaključki z mednarodne konference. Dostopno na: http://www.svetevropesi/res/dokument/download4597.pdf?id=res/dokument/11162-_1.pdf (15. 12. 2015).
- Villalón, R. (2010), *Violence against Latina immigrants: citizenship, inequality, and community*. New York: NYU Press.
- Vrečer, N. (2009), *Medkulturne kompetence v izobraževanju odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Zakon o mednarodni zaščiti (2011), *Ur. l. RS*, št. 11/2011. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=102274> (21. 1. 2016).
- Zakon o socialno varstvenih prejemkih (2010), *Ur. l. RS*, št. 61/2010. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=99232> (21. 1. 2016).
- Zakon o tujcih (2014), *Ur. l. RS*, št. 45/2014. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=117877> (21. 1. 2016).
- Zakon o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev (2015), *Ur. l. RS*, št. 47/2015. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=122281> (21. 1. 2016).
- Zannettino, L. (2009), Getting talking: empowering Liberian women to address issues of domestic violence and promote healthy relationships. *South Australia: Central Domestic Violence Service*. Dostopno na: <http://www.cdvs.com.au/wp-content/uploads/2011/09/Getting-Talking-project-report-19-10-09.pdf> (17. 5. 2016).
- (2012), “... There is no war here; it is only the relationship that makes us scared.” Factors having an impact on domestic violence in Liberian refugee communities in South Australia. *Violence Against Women*, 18, 7: 807–828.
- Zaviršek, D. (2010), Etnizacija in patologizacija Romov in romskih skupnosti : socialno-antropološki in socialnodelavni teoretski koncepti. *Socialno delo*, 49, 2/3: 85–97.
- Wells, L., Hurlock, D., Antonio, M., Lantion, V., Abboud, R., Claussen, C., Lorenzetti, L. (2013), A context of domestic violence: learnings for prevention from the Calgary Filipino community. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 4, 1: 147–165.
- Wendt, S., Zannettino, L. (2015), *Domestic violence in diverse contexts: a re-examination of gender*. Abingdon, New York: Routledge.